

NEKI PROBLEMI GOVEDARSKE PROIZVODNJE NA SOCIJALISTIČKIM GOSPODARSTVIMA*

Prije desetak godina kod nas je ozbiljnije otpočelo s krupnom stočarskom proizvodnjom na socijalističkom sektoru, krupnom proizvodnjom mesa, mlijeka itd. S tim u vezi iskrsla su mnoga pitanja kako teoretska tako i praktična u vezi s takvom proizvodnjom, te njezinom rentabilnosti ili nerentabilnosti, zatim pitanje tehnološkog procesa za takvu proizvodnju, problemi zdravlja stoke naplata rada kao i problemi odnosa ratarstva prema stočarstvu. Kao što smo već rekli, ova nastojanja da se stvori krupna socijalistička proizvodnja stvorila su niz problema kako u stočarskoj, tako i u ratarskoj proizvodnji. Smatramo da je takvo pokretanje proizvodnje s mrtve tačke bilo vrlo pozitivno, kako bi se svi ovi problemi počeli rješavati. Centar za primjenu poljoprivredne nauke u praksi također je prišao radu na raščišćavanju kako teoretskih tako i praktičnih problema ovakve proizvodnje tako da u praksu izađe s određenim tehnološkim procesima koji bi spram današnjih saznanja nauke i prakse sa jedne strane, te naših traženja s obzirom na naše društveno-političko gledanje bili najprikladniji.

Kao osnov u našem radu mi smo pošli od slijedećeg:

1. Utvrditi maksimalno proizvodni kapacitet pojedinog grla i grupe grla.
2. Potrebe minimalnih količina hraniva da se iskoristi taj maksimalni proizvodni kapacitet grla.

Ovdje nismo polazili prvenstveno od ekonomike, nego smo pošli od grla i njegovog proizvodnog kapaciteta i od minimalne potrošnje hrane potrebne za iskorištenje takvog kapaciteta. Tako npr. kad govorimo o tovu goveda kažemo da je dnevni prirast u prosjeku 1,35 kg s utroškom 5,00 HJ i 500 g probavljivih bjelančevina. Prema tome išli smo za tim da nađemo minimalnu količinu hraniva za postizavanje maksimalnog proizvodnog kapaciteta pojedinačnog grla. Mi ovdje ne govorimo o cjelini proizvoda, već samo o količini hrane potrebne za dobivanje 1 kg prirasta. Cijena hranidbene jedinice je na pojedinim gospodarstvima različita. Tako npr. neki obračunavaju recimo kukuruz po 42 dinara, drugi 50, treći 70 dinari. Ista je stvar sa sijenom i ostalim komponentama takve hranidbene jedinice. Prema tome će svako dobro, s obzirom na vlastite izvore stočnih hraniva ili na učešće uvoznih stočnih hraniva imati druge cijene hranidbene jedinice. Isto je tako sa steljom itd. Prema tome usporediti cijenu stočnog proizvoda raznih proizvođača u dinarskoj vrijednosti, a ne u potrošku hrane je nepravilno. Prema tome ovdje nas interesira minimalna količina hrane za postizanje što boljeg efekta, a onda je prema mjesnim prilikama određuje cijena proizvoda i uspoređuje sa cijenama drugih proizvođača. Smatramo da je to objektivno mjerilo za procjenu pravinosti rada u stočarskoj proizvodnji. Isto je tako s mliječnom proizvodnjom. Kad kažemo da je za produkciju 1 litre mlijeka utrošeno 0,48, 0,75, 1,25 i slično HJ, zapravo na taj način određujemo koliko minimalno i kod kojih grla treba hraniva da bi se postigla određena količina proizvoda (1 kg prirasta 1 litra mlijeka itd). Iz toga se obzirom na mjesne prilike opće stanje tržišta itd. može vidjeti da li je određena proizvodnja kod određenih cijena tih proizvoda rentabilna ili nije. Osim toga to može i treba da služi kao osnov za vođenje politike cijena stočarskih proizvoda kao i za donošenje potrebnih mjera da se proizvodnja postavi na najrentabilnije osnove. Mislimo da je to objektivno mjerilo na osnovu koga se mogu poduzeti navedene mjere.

* Referat održan na sastanku održanom u Poljoprivrednoj komori SRH 9. III 1963.

S tim u vezi postavlja se problem maksimalnih proizvodnih kapaciteta pojedinog grla, grupe grla ili cjelokupnog republičkog stočarstva.

Maksimalni proizvodni kapaciteti

Ovaj problem maksimalnog proizvodnog kapaciteta pojedinog grla proizlazi iz same proizvodnje. Kod nas je čitava stočarska proizvodnja bila uglavnom stihijska s tim što je ta stihija negdje bila veća negdje manja. Prirasti u tovu kao i proizvodnja mlijeka bila je a i sada je vrlo različita, a pri istoj ishrani. Posljedica toga je bio zaključak da je uopće stočarska proizvodnja nerentabilna. Postavilo se pitanje da li je ta nerentabilnost posljedica subjektivnih ili objektivnih faktora, te koliko na nju utječu subjektivni, a koliko objektivni faktori. Da bismo to bar donekle ustanovili dali smo u tovilistu Tovarnik izvagati cijelu partiju tovnje stoke, a podatke iznosimo samo za 5 izabranih grla.

Grlo	Početna težina	Prosječni dnevni prirast u mjesecu		
		I	II	III
1.	161	1,09	1,00	0,71
2.	131	0,71	0,50	0,40
3.	153	0,48	0,47	0,60
4.	140	0,48	0,76	0,80
5.	135	0,64	0,63	0,71

Iz tabele je vidljivo da je razlika u prirastu bila vrlo velika kako između pojedinih grla, tako i u pojedinim mjesecima u toku tova. Postavilo se pitanje da li to tako mora ili ne mora biti, odnosno što je ovdje subjektivno, a što objektivno. Dalje se postavilo pitanje da li je ta varijabilnost genetske prirode ili na nju utječu vanjski faktori. Može li se unaprijed znati koliki će prirast biti kod pojedinog grla ili ne može? Da li su kolebanja prirasta unutar mjeseci pravilo ili je to ovisno o nečem drugom? Jednom rječju postavilo se pitanje svjesne stočarske proizvodnje, tj. možemo li mi unaprijed znati i postaviti koliki prirast ćemo imati za svako grlo od početka do kraja tova, i s kolikim minimum hraniva to možemo postići, ili je to nemoguće.

Ako to sve možemo utvrditi, znači možemo ići na modernu ili industrijsku stočarsku proizvodnju. Ako to ne znamo unaprijed postaviti ili je to nemoguće postaviti, tada znači da je to stihijska proizvodnja, od koje mi ništa ne možemo učiniti u cilju postizanja svjesne maksimalne i garantirane proizvodnje. Proučavajući i raščištavajući taj problem, vidjelo se da u svjetskoj naučnoj praksi rješavanje toga problema i postavljanje stočarske proizvodnje na industrijsku osnovu nije baš daleko otišlo, a izvjesnih začetak je bilo i kod nas. Zbog toga je ovaj Centar smatrao da ovaj rad orijentira na sakupljanju svih potrebnih elemenata koji su do danas poznati u svijetu i kod nas da bi se ta proizvodnja postavila na naučne osnove te da se dođe do industrijske stočarske proizvodnje kod nas. Bilo je nužno raščistiti niz pojmova i stvoriti određene tehnološke procese proizvodnje, a kao bitno postavio se problem maksimalnih proizvodnih kapaciteta i u vezi s time da se razjasne subjektivni od objektivnih uzroka stočarske proizvodnje. Nas je ovdje u Centru upravo interesirao ovaj subjektivni faktor i njegovo razdvajanje od objektivnih faktora, jer na subjektivne faktore mi smo mogli utjecati i možemo utjecati, a o objektivnim faktorima mi ne odlučujemo sami. Na taj način mogli bismo cjelokupnu stočarsku proizvodnju postaviti na industrijsku osnovu, tj. svjesnu i maksimalnu i garantiranu proizvodnju gdje se ništa ne prepušta stihiji, već se unaprijed zna što se želi i može postići i uz koji tehnološki proces.

Svako grlo ima svoj maksimalni proizvodni kapacitet koji se izražava u dnevnom prirastu ili količini mlijeka. Taj maksimalni proizvodni kapacitet koji se može postići s obzirom na dosadašnja dostignuća nauke i prakse potrebno je odrediti. Više od toga proizvodnog maksimuma od grla nismo uspjeli dobiti, jer nam dosadašnja znanja i saznanja u proizvodnji ne mogu ništa pomoći. Prema tome, to je jasno određena veličina koja se uz određene poznate uvjete i naučna saznanja može na određeni način utvrditi. To je veličina s kojom se sigurno može i mora računati u stočarskoj, a i u ratarskoj proizvodnji. To nam je ujedno baza na kojoj gradimo tehnološke procese, organizaciju proizvodnje i vodimo cjelokupnu našu stočarsku politiku. U vezi s proizvodnim kapacitetom često se spominje i proizvodni potencijal. No, proizvodni potencijal je nešto drugo nego proizvodni kapacitet. Proizvodni potencijal ne znamo ispitati, a ni neposredno iskoristiti. Ne znamo koliki je taj potencijal kod pojedinih životinja, te kod kojih uvjeta postoji mogućnost veće proizvodnje od one koja danas određuje proizvodni kapacitet.

Budući da ne znamo koliki je proizvodni potencijal grla, ne postoji ni metode za njegovo određivanje, znači ne možemo u stočarstvu provesti industrijsku proizvodnju, te prema tome sve treba prepustiti subjektivnim i stihijskim elementima. Zbog toga govorimo o proizvodnom kapacitetu koji se može odrediti i na čijoj bazi se može primijeniti industrijski način proizvodnje.

Držeći se proizvodnog maksimalnog kapaciteta možemo uspostaviti i organizirati svjesnu maksimalnu i garantiranu proizvodnju a sam proces proizvodnje držati od početka do kraja u svojim rukama i sve stihijske elemente iz proizvodnje izbaciti. Tamo gdje se ne polazi od tih osnovnih elementa proizvodnje, ne može se govoriti o industrijskoj proizvodnji bez obzira da li je ona krupna ili nije, jer i krupna proizvodnja, ako se ne drži onih principa koje zahtijeva industrijska proizvodnja, nije industrijska proizvodnja. Kod nas se vrlo često svaka krupna proizvodnja naziva industrijskom proizvodnjom, a što je kako je vidljivo iz naprijed spomenutih podataka nepravilno, jer krupna proizvodnja može biti stihijska, a može biti industrijska. Razlike u proizvodnji su ogromne. Prema tome industrijsku proizvodnju ne čini rotolaktor i slični uređaji, već svjesno iskorištavanje proizvodnih kapaciteta grla uz minimalni utrošak hraniva s unaprijed postavljenim ciljem. Danas postoje metode kako se za svaku životinju može ispitati njen proizvodni kapacitet, a isto tako da se utvrdi s koliko se minimalnog hraniva i vremena može postići taj kapacitet. To nam ujedno omogućava da sva planiranja proizvodnje, kupnje odnosno nabave hrane možemo pravilno postaviti i da se postigne najrentabilnija proizvodnja s obzirom na pojedino grlo i određene hrane. Ujedno nam omogućuje da s objektivne strane pristupimo određivanju vremena proizvodnje, da na vrijeme uočimo propuste u proizvodnji, tj. da objektivno postavimo sistem naplate rada, izvršimo potrebna osiguranja, pravilno i na vrijeme interveniramo u pogledu bolesti stoke, tj. da cijeli proces proizvodnje svakodnevno pratimo i držimo u ruci kroz čitavo vrijeme proizvodnje. Isto se tako ekonomika proizvodnje unaprijed određuje. Ako se unaprijed ne zna ekonomika proizvodnje i šta, te sa čime se može postići i u svakom momentu kontrolirati, onda je ona za prošlu proizvodnju i za nas bez interesa. Analiza rada nakon savršene proizvodnje i konstatacija da smo loše završili, da smo potrošili hrane više nego treba, da smo imali loš materijal u tovu i u proizvodnji mlijeka itd. za svršenu proizvodnju nema interesa. Ekonomika se postavlja prije početka proizvodnje, svakodnevno se prati i u svako doba se zna šta smo propustili, koliko nas ti propusti koštaju te kakav će utjecaj ti propusti imati na završni obračun. Prema tome maksimalni proizvodni kapacitet određuje našu stočarsku politiku u cjelosti i na pojedinim dobrima kao i selekciju te odnose ratarstva i stočarstva. Kapacitet nam omogućuje da se svi radovi i postupci oko stoke dađu kvantitativno odrediti što još više stvara uvjete za modernu industrijsku proizvodnju u stočarstvu, za punu primjenu radničkog samoupravljanja, naplatu po učinku rada te samim time da odgovori svim obavezama koje se danas sa društveno-političkog aspekta postavljaju pred modernu proizvodnju. Utjecaj subjektivnih momenata i elemenata ovdje se u potpunosti može isključiti odnosno svesti na najnižu mjeru a ako se želi i hoće može se u svako doba odrediti tko je i zašto kriv da proizvodnja ne teče utvrđenim pravcem. Kooperacija radnika, stručnjaka i uprave postavlja se na objektivne osnove, jer svaki ima svoje obaveze za izvršenje zadatka te ukoliko

dolazi do neizvršenja objektivno se može procijeniti tko je za to kriv, prema tome stvara se mogućnost svakog radnika i stručnjaka da se proces proizvodnje što bolje usavrši. Iz svega toga je vidljivo da samo takva proizvodnja odgovara našim sadašnjim uvjetima i nazivu socijalističke proizvodnje. I tako dolazimo do toga da vidimo da tamo gdje nema svjesne proizvodnje danas u stočarstvu, nema ni socijalističke proizvodnje. Tamo vlada u većoj ili manjoj mjeri stihija i ona je osnov takve proizvodnje.

Za naše privredne rukovodioce, a isto tako i za političke radnike neobično je važno da u svom radu i nastojanjima da se stočarstvo postavi na objektivne osnove znaju kako i odakle treba prilaziti ovim problemima stočarske proizvodnje. U protivnom dolaze u situaciju da ih pojedinci krivo informiraju, te time loše djeluju na vođenje cjelokupne stočarske politike na određenom terenu.

Tako npr. jedan bivši predsjednik općine, žali se što ga je jedan direktor s imanja »vukao 2 godine za nos«, kako on kaže. U čemu se sastojalo to »vučenje za nos«? Dobro je u toj općini palo u vrlo velike poteškoće (financijske, organizacione itd.). Tražio se specijalan direktor koji će to pitanje riješiti, i čuda se pročulo da takav direktor postoji u drugom kotaru. Otišlo se do njega, s njim se razgovaralo, sve mu obećano, šta je taj čarobnjak tražio i došao je na to dobro. Sve rukovodioce je uvjario da će se stanje srediti. Kada ga pitaju kakvo je stanje, on bi rekao »dobro«, »odlično« itd., ali je potrebno da se još malo pričekaja pa će sve poteškoće biti riješene. Predsjednik je vjerovao da je tako, i nije vršio kontrolu ili nije znao kontrolirati. Nakon dvije godine takvog rada dolazi i do kraha na imanju. Konstatira se da je stanje gore nego je bilo. Sva krivica se prebacuje na direktora koji je uspio rukovodstvo općine, tj. samog predsjednika dvije godine »vući za nos« te lažno prikazivati stanje imanja. Traži se njegovo kažnjavanje, izvođenje pred sud itd. Ovdje se postavlja pitanje: tko je u biti kriv: Da li predsjednik koji je vjerovao, ili direktor koji je predsjednika »vukao za nos«, ili netko treći. Po našem mišljenju krivo je vjerovanje i predsjednik koji je sklon vjerovanju. Mi ne možemo graditi proizvodnju i ekonomiku na vjerovanju, već na čvrstom znanju i saznanju da je nešto pravilno, tj. naučno postavljeno i sprovedeno, te da stalno kontroliramo izvršenje postavljenog zadatka. Na taj bi način mnogi oni koji ne poznaju proizvodnju, a odlični su uvjerivači brzo otpali, a njihovo uvjeravanje i vjerovanje brzo bi se otkrilo kao neispravno. U socijalističkoj proizvodnji nema mjesta vjerovanju bilo koje vrste, već se jasno postavlja pitanje znaš ili ne znaš proizvoditi, da li si osigurao sve što je potrebno ili nisi, odnosno prije svega da li si pravilno postavio cilj, poznaješ li proizvodne kapacitete svoje stoke i proizvodnu vrijednost krmiva. Koliki ti je utvrđen kapacitet, a koliko ga postižeš. To su pitanja koja treba permanentno postavljati i dobiti objektivne podatke o stanju proizvodnje u svako vrijeme. Unošenje vjerovanja, uvjeravanja i ličnih momenata treba isključiti iz proizvodnje. Prema tome, vidimo da je osnovno u stočarskoj proizvodnji visoki proizvodni kapacitet i minimalno potrebna hrana za dobivanje toga kapaciteta. Ovako organizirana proizvodnja može dati najsigurniju i najrentabilniju proizvodnju.

Jasno je da ovakva proizvodnja zahtijeva i visokokvalitetne radnike stručnjake i rukovodioce i da je ova proizvodnja najjeftinija. Međutim postoje raznorazne metode kako se može trgovati i ostalim kombinacijama, a uz pomoć društva rentabilnije poslovati i na stočarstvu više zaraditi nego da se svjesno i stručno prilazi proizvodnji od početka do kraja. To je tzv. metoda »snadi se«.

Ta djelatnost temelji se na tome da se od privatnika otkupi stoka što jeftinije, a da bude što pripremnije za tržište, da se na određeni način sortira i grupira, te više ili manje pripremi za prodaju i prodaje po višoj cijeni nego je kupljena, te da se sva ta proizvodnja proglasi vlastitom, kako bi se postigla puna premija, iako po propisima to ne bi smjelo biti. Na taj način dobiva se cijena plus premija i postiže se lijepa dobit. Te razlike bile su i mogu biti vrlo velike što zavisi o mnogočemu. Vrijeme trajanja takve proizvodnje je vrlo različito i traje od 0, 1, 2 do 6 mjeseci. Uz primjenu prednjih principa to poslovanje može biti vrlo uspješno i može pokrivati troškove prijevoza, nepravilne ishrane, naplate rada itd. Takva djelatnost nije naročito zainteresirana za određivanje kapaciteta i minimalan utrošak hrane za postizanje maksimalnog efekta, jer razlike kupovne moći i prodajne cijene s premijom su tolike, da je sve subjektivne i objektivne greške moguće pokriti. Za

takvu je djelatnost najvažnije poznavanje tržišta i snaći se na tržištu da se izvuče što veća korist. Kako na privatnom sektoru imamo prilično stoke, a gdje i društvo daje premiju, stvoreni su uvjeti za ovakvu djelatnost. Time se postiže kočenje razvitka seljačkog gospodarstva i to je odlična mjera, u tome pogledu. Stvaraju se sredstva da se pokriju drugi oblici u proizvodnji, a da i sama komuna ima od toga koristi. Vlastita stočarska proizvodnja na socijalističkom sektoru kao i problemi vezani za nju zapuštaju se. To je negativan utjecaj ovakve djelatnosti. Mi o toj »snađi se« djelatnosti u stočarstvu nećemo govoriti, jer je to dužnost drugih faktora, a spominjemo je utoliko što se i ta djelatnost nepravilno naziva stočarska proizvodnja, iako s proizvodnjom ima malo veze i što se ona suprotstavlja naučno postavljenoj stočarskoj proizvodnji i svemu što smo naprijed iznosili. Takva djelatnost dovodi u pitanje i efikasnost mjera koje se poduzimaju ili bi trebalo poduzeti da se pride modernoj, svjesnoj, maksimalnoj i garantiranoj proizvodnji. Privredna komora zajedno sa Sekretarijatom za poljoprivredu pri donošenju mjera u vezi s unapređenjem stočarske proizvodnje, trebala bi imati jasan stav i odvajati ovu »snađi se« stočarsku djelatnost od stočarske proizvodnje.

Naplata rada u stočarstvu

Ovaj problem moderne stočarke proizvodnje kod nas nije riješen. Na njemu se vrlo malo radilo, a ono što postoji više koči nego razvija inicijativu za rad. Sigurno je da je bez pravilnog rješenja ovog pitanja naplate rada prema učinku, nemoguće, sprovesti u djelo radničko samoupravljanje samostalnih proizvođača zainteresiranih za puni uspjeh proizvodnje. Razumljivo je da svaki tip stočarske proizvodnje zahtijeva drugi način nagrađivanja radnika. Jedno je proizvodnja mesa, tov teladi i junadi, a druga je stvar proizvodnja mlijeka. Isto tako je razilka i u tome da li imamo svjesnu ili stihijsku proizvodnju. Tako npr. ako uzmemo plaćanje po učinku rada kod tova junadi. U tovu se nalaze grla razne starosti i raznih proizvodnih kapaciteta, hrana treba da je osigurana i tačno određena u kvalitativnom i kvantitativnom smislu. Grla su razne veličine, težine, starosti i proizvodnih svojstava. To nam naređuje da tu stoku svrstamo prema njihovim proizvodnim svojstvima imajući u vidu navedene momente. Na taj način dobivamo razne grupe s obzirom na dnevni prirast. Imat ćemo grupe sa dnevnim prirastom do 0,5 kg, 0,5 do 1 kg, 1 do 1,2, 1,2 do 1,3, 1,3 do 1,4, 1,4 do 1,5 i preko 1,5 kg. Radnici u ovim grupama imaju jednak rad, a različite priraste. Kod dnevnog prirasta od 0,5 kg na 50 komada radnik proizvodi dnevno 25 kg mesa. Kod dnevnog prirasta od 1 kg radnik proizvodi 50 kg, a kod prirasta od 1,5 kg 75 kg dnevno. Dakle, jednak rad, a različita proizvodnja. Plaćanje po jedinici proizvoda, tj. u prirastu tu je objektivno nemoguće sprovesti. Radnik ovdje ništa ne utječe da li je prirast 0,5 ili 1,5 kg dnevno. Ako plaćamo 20 dinara po 1 kg prirasta, onda će prvi radnik dnevno zaraditi 500 dinara, drugi 1.000 dinara, a treći 1.500 dinara za isti rad. Drugi princip je da se plaća po kg prirasta, a plaća za 1 kg prirasta se izračunava na bazi stalne mjesečne plaće i prirasta. Tako npr. u navedenom slučaju ako uzmemo plaću radnika 20.000 dinara mjesečno imamo 50 grla x 0,5 kg dnevnog prirasta x 30 = 750 kg prirasta mjesečno, $20.000 : 750 = 26,7$ d po kg i tako čim veća proizvodnja, manja plaća po kilogramu, jer u svakom slučaju moramo dobiti da plaća iznosi 20.000 dinara mjesečno. Čim veći prirast plaća po kg je manja. U oba ova slučaja radnik nema nikakvog interesa da li mu je grupa produktivnija ili nije, jer mu se plaća unaprijed određuje, a to da li je ova plaća od 20.000 dinara produkt od $26,7 \times 750$ ili $13,35 \times 1.500$ to njega savršeno ništa ne interesira. Treći je način naplate rada da se stvaraju mješovite grupe goveda s malim, srednjim i velikim proizvodnim kapacitetima, tako da prirasti budu isti te prema tome plaća za isti rad bude ista. Ovo se naročito radi kod mliječne stoke. Plaća se po litri proizvedenog mlijeka. Grupe se izjednačavaju u pogledu mliječnosti i svima je plaća ista. Problem punijeg iskorištavanja hrane i uštede je nemoguće kod ovog sistema sprovesti, tim više jer hranu drugi određuju, a radnik nema utjecaja ni na izbor grla, ni na izbor hranjiva i na taj način ga se potpuno dezinteresira u radu. U toj kooperaciji radnik, stručnjak, administracija itd. samo je radnik plaćen po učinku, a on uopće nema nikakvog utjecaja da se stanje poboljša. Nakupac može da nakupi stoku kakvu hoće, jer nije plaćen prema tome da li je nakupio dobru ili lošu stoku. Administracija mu nabavlja hranu. On nema nikakvog pregleda nad time što se i kako

kupuje. On je dužan da ono što mu se da donese stoci, a koliki će tu biti prirast nije važno. On isto tako ne poznaje proizvodne kapacitete, te ne zna zašto ih nije postigao s onim čime je trebao to postići. Jasno je da je kod takve organizacije rada omogućena raznorazna malverzacija i slično. Svi ti problemi oko naplate radnika po učinku nisu razrađeni i samim tim je onemogućeno provođenje sistema radničkog samoupravljanja. Čitava organizacija i izvođenje postavljena je na vojne sisteme komandiranja s masom predradnika, nadglednika, stručnjaka itd. Jasno je da takav sistem organizacije i provođenja procesa proizvodnje ne vodi ničemu, jer je suprotan našem pogledu na organizaciju rada i uloge radnika u proizvodnji. Ovaj skup problema, nemoguće je objektivno riješiti bez poznavanja maksimalnih proizvodnih kapaciteta svakog pojedinog grla i minimalne količine hrane potrebne za stvaranje ove proizvodnje. Ovi kapaciteti u ovom slučaju stvaraju bazu za postavljanje cjelokupnog tehnološkog procesa, proizvodnje i njezinog organiziranja jer omogućavaju da se svaki posao može kvantitativno odrediti te da se sistem nagrađivanja može objektivno postaviti ne stvarajući nikakve prepreke progresivnim nastojanjima. Mislim da bi uloga Sindikata, Privredne komore i Sekretarijata za poljoprivredu u rješavanju problema naplate rada radnika trebalo biti mnogo veća nego do sada i da se tom problemu treba posvetiti dužna pažnja.

Koja je proizvodnja rentabilna

Postavlja se pitanje: da li je rentabilna niska, srednja ili visoka proizvodnja? Isti problem se pojavio i u ratarskoj proizvodnji. Neki misle da je najbolji srednji put itd. Objektivan odgovor na ovo pitanje može nam dati slijedeća tabela:

Nivo iskorištavanja hrane pri raznim proizvodnjama mlijeka
(neobjavljeni podaci dr Cara)

Dnevna proizvod. l	Od 100HJ proiz. mlijeka	Za proizvod. 100 l mlijeka utrošeno HJ	Dinara	Napomena
5	68,5	146	3.504	Cijena 1 HJ 24 dinara
7,5	88,3	113,4	2.721,6	
10	103	97	2.328	
15	119	84	2.016	
20	113,3	75	1.800	
25	143,5	69,6	1.672,4	
30	151	66	1.574	
35	157,8	63,4	1.521	
40	162,5	61,5	1.475	

Iz podataka je vidljivo da je najrentabilnija najviša proizvodnja, jer je utrošak hraniva po jedinici proizvoda najveći kod niske proizvodnje, a kod visoke proizvodnje utrošak hraniva je po litri mlijeka 50% manji ili u našem primjeru za 100 litara mlijeka utrošeno je kod dnevne proizvodnje mlijeka 3.504 dinara, a kod 6.000 l mlijeka utrošeno je 1.800 dinara, dakle skoro polovica manje ili izraženo u hranidbenim jedinicama u prvom slučaju na litru mlijeka utrošeno je 1.46 HJ, a kod 6.000 l mlijeka 0,75 HJ. Ako uzmemo HJ po cijeni od 38 dinara (dr Car) tada je u

prvom slučaju udio hrane u cijeni koštanja mlijeka $38 \times 1,46 = 55,48$, a u drugom slučaju $0,75 \times 38 = 28,5$. Kakvu mi stoku imamo na socijalističkom sektoru i kakva je mliječna produktivnost te stoke vidimo iz slijedeće tabele.

Proizvodnja mlijeka na socijalističkom sektoru u 1963. godini

Pasmina	Broj krava	Proizvedeno litara	Po kravi litara
domaća šarena	9.574	28.623.433	2.990
crnošara	6.839	25.517.501	3.731
crvenošara	391	1.352.247	3.458
jersey	220	494.940	2.250
nerazlučeno	2.580	8.719.438	3.380
Ukupno:	19.604	64.707.559	3.301

Ove preliminirane podatke pružio nam je Stočarski selekcijski centar za organizacije kod kojih se provodi kontrola mužnje. Prema nekim procjenama dr Cara proizvodnja mlijeka po sadašnjim cijenama (38 d HJ, cijena 1 litre 60 d) granica rentabilneta nalazi se negdje iznad 3.800 litara. Ako uzmemo da je to tako, onda kod nas vidimo da je od 19.604 grla (spomenutih u tabeli) samo oko 6.000 grla na granici rentabilneta dok su ostala više ili manje ispod te granice. Kad bismo gledali u cijelosti socijalistički sektor onda bi ta slika bila još poraznija. Prema tome ispada da mi imamo mali broj grla s kojima se može postići rentabilna proizvodnja mlijeka pri sadašnjim uvjetima. Napominjemo da ovo nisu podaci o maksimalnim kapacitetima, jer se sadašnja selekcija ne vrši na principima maksimalnih proizvodnih kapaciteta. Razumljivo je da i premije za tu proizvodnju trebaju biti različite s obzirom na proizvodne kapacitete. Nadalje je pitanje možemo li i kroz koje vrijeme tu proizvodnost povećati i u tom smislu usmjeriti našu selekciju da nam da takav odgovor čija će proizvodnja biti veća a samim time i rentabilnija.

Iz prednjeg se vidi da naučnom radu selekcije i ispitivanja proizvodnih kapaciteta treba posvetiti naročitu pažnju, jer se proizvodnim organizacijama plaćanje takvog rada naročito isplaćuje. Osnova za takav rad i plaćanje postoji, a sam sistem premiranja proizvodnje treba prilagoditi stanju stočarstva. Isto je tako i kod tova goveda. Prema tome visoka proizvodnja je rentabilna, a zastajkivanje i određivanje rentabilnosti na nižoj proizvodnji nerentabilno je.

Problem investicija u stočarstvu i maksimalni proizvodni kapaciteti

Sve ovo bilo je potrebno iznijeti, da bi se i ovo pitanje investicija moglo objektivno razmotriti. Vidljivo je da ne možemo govoriti o investicijama po kravi ili po tovnom goveću, već moramo odgovoriti određenije. Npr. investicije po kravi koja daje 2, 3, 4, 5, ili 6.000 litara mlijeka. Ako tako postupamo vidimo da je najjeftinija investicija za visokoproduktivna grla i obratno najnerentabilnija za niskoproduktivna grla. Niska proizvodnost koči modernizaciju farme kao i dodatnih uređaja za smještaj, čuvanje i preradu stočne hrane. Prema tome treba odrediti za investiranje takve mjere koje mogu izdržati ovako nisku proizvodnju, jer modernizacija proizvodnje zahtijeva kod nas mehanizaciju procesa proizvodnje, a stoka koju imamo to ne dozvoljava. Isto tako bilo bi potrebno problem uvoza stoke određene produktivnosti, jer izgleda mi smo vani kupovali stoku po pasmini i boji (crvenošara, džerzej itd), a nije se vodilo računa o proizvodnosti. Iz ovih podataka se također jasno vidi da se investicije po grlu mogu smanjiti na pola ili više i da investicije zavise o produktivnosti stoke.

Kako je iz svega toga vidljivo, mi smo u našem radu išli za tim da raščistimo osnovna teoretska i praktična pitanja stočarske proizvodnje, s time da se ova proizvodnja postavi na naučne osnove i isključi svaka volšebnost i raznorazni volšebnici te subjektivni elementi iz ove proizvodnje. U ostale probleme cijene itd. nismo ulazili, jer o tome ne odlučujemo, ali postavljajući ove proizvodnje na naučne osnove omogućuje da se i ti problemi i jasnije uoče i pomognu rješavanju ostalih problema. Osnov rada je bio proučavanje, ispitivanje i utvrđivanje proizvodnih kapaciteta stoke uz minimalan utrošak hrane, te pronaći tehnološki proces za široku primjenu. Trebalo je s obzirom na naše prilike i sadašnja naučna dostignuća doći do tih najboljih tehnoloških rješenja, kao osnovne čvrste tačke u radu. Razumije se ukoliko se nađe bolji tehnološki proces i dođe do drugih naučnih saznanja da će sve ovo trebati mijenjati. U praksi je dokazano da je ovaj tehnološki proces koga mi imamo za sada najbolji. Izvjestan broj kadrova u tom smislu osposobljen je na kursovima itd. da to zna i može u vrlo širokoj praksi i na desetine hiljada komada stoke uz pomoć kadra koji se nalazi na terenu to sprovesti. Prema tome ne postavljaju se pitanje da li to znamo ili ne znamo provesti već se postavlja pitanje da li smo u najširoj praksi sada u mogućnosti, s obzirom na druge okolnosti, to provesti. O tome trebate odlučiti vi. Kakvu stoku imamo na terenu u pogledu proizvodnosti, kakvu hranu možemo proizvesti, u kojoj mjeri možemo hranu izbalansirati, treba se vidjeti na terenu i u tom pogledu bi kotarevi odnosno komune trebale poduzeti odgovarajuće mjere. Isto je s investicijama, problemom, mjesnih cijena krmiva i rentabilneta proizvodnje. Treba vidjeti da li imamo kadrove spremne za izvršenje toga posla, te da li je potrebno održati određene kurseve za osposobljavanje. Isto tako treba vidjeti kojim problemima dati prioritet, kako osigurati materijalna sredstava za taj rad. Na vama je da ocijenite da li da se otpočne rješavati te probleme. Jedno je sigurno da je posao ogroman i težak, da se ne može odjednom riješiti, već da će za to trebati i vremena i sredstava. U tom smislu trebalo bi izraditi detaljan plan akcija za svaki teren.

O nama, našoj orijentaciji i radu zavisi rješenje ovoga problema.